

dan mănucă

OPINII
literare

u
e
r
e

DAN MĂNUCĂ

OPINII LITERARE

ESEURI/CRITICĂ

Editura Virtual

2011

ISBN(e): 978-606-599-822-3

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Cuprins

EMINESCIENE.....	1
UN BILANȚ NEGATIV - EMINESCU ȘI LENAU.....	1
MEANDRELE RECEPTĂRII LA „VIAȚA ROMÂNEASCĂ”	24
FEȚELE UNUI EPISTOLAR.....	34
„JUGUL” LUI EMINESCU	42
MAI ESTE ACTUAL EMINESCU?.....	48
PONCIFUL ORALITĂȚII LUI ION CREANGĂ SAU DESPRE RE-ORALIZARE	52
NEOJUNIMISMUL AGONIC.....	58
FUNDOIANU: UTOPIE ȘI PRAGMATISM.....	64
REVERIE BAROCĂ ÎN ELADA: G. CĂLINESCU	71
APOLOG PENTRU GENERAȚIA ȘAIZECISTĂ	82
CRIZE DE IDENTITATE? LITERATURA MOLDO-ROMÂNĂ ȘI LITERATURA GERMANO-ROMÂNĂ	89
STRUCTURI SOCIALE ȘI MODALITĂȚI DE LECTURĂ.....	97

EMINESCIENE

UN BILANȚ NEGATIV - EMINESCU ȘI LENAU

A devenit aproape o obișnuință ca, atunci când se discută, din perspectivă comparatistă, legăturile dintre Mihai Eminescu și literatura germană, să fie invocate raporturile cu Hölderlin, Novalis, Goethe, Schiller, Heine și, nu în ultimul rând, cu Nikolaus Lenau. De regulă, când raportarea se face la acesta din urmă, se amintește și formula „un Lenau român», prin care se încearcă definirea lui Eminescu.

Deși a fost apreciată, încă din 1909, drept „superficială”¹, formula are totuși putere de circulație, datorită fie inerției, fie comodității, fie necunoașterii realităților literare. În consecință, se impune o verificare a ei, spre a i se afla justificările și, dacă este cazul, valabilitatea.

Din cercetările noastre a reușit că acest clișeu are o vechime de peste un secol. Prima apropiere dintre cei doi scriitori a apărut în presa germană, în anul 1889, în a doua lui jumătate, probabil îndată după moartea, la 15 iunie, a poetului român. Mărturii în acest sens aduce, mai întâi, Constantin Dobrogeanu-Gherea, în studiul **Eminescu**. Acesta a apărut, într-o *primă* formă, la 1887, în revista „Contemporanul”² și nu conținea nici un rând despre Lenau. Republicându-și studiul în 1890, în volumul întâi din **Studii critice**, Gherea îl amplifică printr-o pertinentă analiză comparatistă a operei poetului român și a celui german, afirmând că aceasta i-a fost impusă de expresia „Lenau al țării românești”, întâlnită de el în necrologurile din gazetele germane, pe care o consideră nejustificată³. În presa de limbă română și în aceea de limbă germană scrisă de români, expresia nu se întâlnește. Un exemplu concludent în această privință îl oferă necrologul amplu, neiscălit, aparținând publicistului Corneliu Diaconovici, apărut în „Rumänische Revue“, pe care acesta o edita la Viena⁴.

Faptul că expresia în discuție apare mai întâi în periodicele din Germania (poate și din Austria) și deloc în cele din România dovedește că: a) Eminescu era perceput în mediile culturale de limbă germană drept un scriitor străin a cărui dispariție merita să fie semnalată; b) pentru a-l ajuta pe cititorul german să-l situeze pe Eminescu, fie și numai aproximativ, într-o familie spirituală cunoscută, s-a recurs la un termen de comparație apreciat drept adecvat; c) probabil s-au luat în considerare și împrejurările aparent asemănătoare ale morții celor doi scriitori.

¹ Constantin Lacea, Pesimismul lui Eminescu alături de pesimismul lui Lenau, în „Gazeta Transilvaniei”, LXXII, 1909, nr. 72, din 3/16 aprilie.

² „Contemporanul”, V, 1887, nr. 9, p. 231-253, și nr. 11, p. 395.

³ C. Dobrogeanu-Gherea, Studii critice, ed. îngr. de Horia Bratu, vol. 1, București, ESPLA, 1956, p. 64-65.

⁴ Michail Eminescu, in „Rumänische Revue“, V, 1889, nr. 9, August-September, p. 481-485.

Formula s-a răspândit imediat, atât în Germania, cât și în România, fiind ori aprobată, ori contestată. În studiul amintit, Gherea o respinge. În anul următor, 1891, o respinge și preotul ardelean Alexandru Grama, deși din cu totul alte motive⁵.

Într-o conferință ținută în 1893 la Universitatea din Iași și publicată în 1895, foarte tânărul critic Raicu Ionescu-Rion se pronunță și el defavorabil în chestiunea alăturării celor doi poeți, pe care îi consideră net deosebiți⁶.

Însă din 1896, rezervele foarte serioase exprimate de Gherea și de Rion sunt ignorate și în prim-plan trece sublinierea, uneori foarte apăsătoare, a unor presupuse trăsături comune. Primul care se pronunță extrem de favorabil a fost un alt foarte tânăr critic, Ilarie Chendi, viitor editor al lui Eminescu. El afirmă hotărât: „Este o absolută imposibilitate pentru noi a vorbi de Lenau fără a vorbi de Eminescu și viceversa”⁷. Ajudat, ulterior, de o incontestabilă autoritate profesională, Chendi a contribuit mult la răspândirea și la impunerea formulei în literatura română. În 1903, el reafirmă energic: „Eminescu este Lenau-ul român”⁸. După câțiva ani, formula este substanțial împământenită prin apariția, în prestigioasa revistă „Convorbiri literare”, a eseului semnat de Mite Kremnitz intitulat **Un Lenau român**.⁹ Eseul, apărut în „Preussische Jahrbücher”, a fost tradus, probabil, de T. Maiorescu și însoțit de o notă în care, luându-și precauțiile necesare, criticul nu ezita să afirme că este vorba de o contribuție utilă pentru cunoașterea lui Eminescu în Germania.¹⁰ Eseul lui Mite Kremnitz a readus în actualitate studiul mai vechi al lui Rion, din care se republică o nouă ediție¹¹, prin care se încerca să se echilibreze impactul puternic al articolului din „Convorbiri literare”. De acum înainte, formula devine aproape un clișeu al istoriei literare românești, care a căutat să-l și argumenteze copios. Excesele nu au întârziat, astfel că, în 1939, Nicolae Tcaciuc-Albu publică articolul **De la N. Lenau la Eminescu - model negativ al unui fel de a face comparativă**¹². Vom reveni.

Articolul lui N. Tcaciuc-Albu este cu atât mai surprinzător cu cât, după 1920, opera lui Lenau devine tot mai apreciată în România ca o valoare de sine stătătoare, fără referire la Eminescu. Până la primul război mondial, Lenau fusese cunoscut mai ales prin raportare la Eminescu. Din deceniul al treilea al secolului al XX-lea, opera lui pătrunde într-un circuit valoric larg, începând a fi comparată și cu aceea a altor scriitori din literatura universală, în afară de Eminescu. Un articol, neiscălit, din

⁵ Alexandru Grama, Mihail Eminescu. Studiu critic. Blaj, Tipografia Seminarului, 1891, p. 56-65.

⁶ Raicu Ionescu-Rion, Datoria artei ed. îngr. de Savin Bratu, București, ESPLA, 1959, p. 51-98.

⁷ Ilarie Chendi, Scrieri, ed. îngr. de D. Bălăeț, vol. I, București, Minerva, 1989, p. 153.

⁸ Idem, vol. III, p. 197.

⁹ Mite Kremnitz, Un Lenau român, în „Convorbiri literare», XLIV, 1910, nr. 7, septembrie, p. 783-793.

¹⁰ Nota redacției, idem, p. 783.

¹¹ Raicu Ionescu-Rion, Eminescu și Lenau, Iași, lip. Ștefăniu, 1911.

¹² N. Tcaciuc-Albu, De la N. Lenau la Eminescu, în „Convorbiri literare», LXXII, 1939, nr. 6-9. iunie-septembrie, p. 1339 urm.

1924, comentează motivul „Ahasverus” la Shelley, Lenau și la bulgarul Liliev¹³. Este analizat motivul faustic la Marlowe, Goethe, Lessing, Klinger și Lenau¹⁴. Un bănățean, Aurel E. Peteanu, discută modul în care este prezentată natura de Homer, Pindar, Horațiu, Vergiliu și Lenau¹⁵. Este investigată prezența complexului lui Oedip la Shakespeare, Schiller și Lenau¹⁶ precum și a motivului „Don Juan” la Pușkin, Lermontov, Grabbe și Lenau¹⁷.

Cu totul semnificativ pentru noua orientare a comparatimului românesc, în ceea ce îl privește pe Lenau, este faptul că G. Călinescu îl include printre poeții germani care au avut o oarecare influență asupra lui G. Coșbuc, considerat unul dintre cei mai specifici scriitori români¹⁸.

Abandonarea clișeului „un Lenau român” nu a fost însă de prea lungă durată. Va fi repus în circulație îndată după 1950, mai întâi timid, prin prefețe la traduceri, apoi printr-o serie de articole semnate de Liviu Rusu¹⁹, Grigore Tănăsescu²⁰, Henri Zalis²¹. Fenomenul are explicații extraliterare. Izolată de contextul ei firesc european, literatura română a epocii comuniste încerca, pe diferite căi, reînnoirea unei legături întrerupte în mod brutal. Reluarea comparației Eminescu - Lenau avea destinația de a oferi iluzia unei evoluții normale.

Reacția nu a întârziat să se producă. În **Eminescu și romantismul german** - studiu fundamental în materie - Zoe Dumitrescu-Bușulenga a respins ca nejustificată paralela, considerând că este vorba de asemănări firești în cuprinsul vastei și diversificatei mișcări care a fost romantismul european²².

Aici se încheie traseul parcurs de acest clișeu comparatist, timp de un secol, pe terenul literaturii române. Trebuie neapărat să precizăm că pătrunderea lui a fost înlesnită de existența unor legături foarte strânse între literatura română și literatura germană. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales societatea literară Junimea a fost aceea care a ocazionat frecvent asemenea legături, în primul rând prin Eminescu și T. Maiorescu. Societatea literară ieșeană obișnuia să raporteze, uneori, valorile literare proprii la acelea ale literaturii germane. Așa a procedat, de exemplu, și în cazul poetului Nicolae Skeletti. Acesta făcuse studii militare în Prusia, între 1846 și 1851, tradusese, împreună cu

¹³ Al treilea „Jidov rătăcitor”, în „Cuvântul literar și artistic”, I, 1924, nr. 4, p. 4.

¹⁴ Al. Petrovici, Faust în literatura universală, în „Rampa nouă ilustrată”, VIII, 1925, nr. 2368, p. 4.

¹⁵ Aurel E. Peteanu, Natura și poezia, în „Semenicul», III, 1930, nr. 3-4, p. 12-21.

¹⁶ Mihai Uță, Complexul lui Oedip în literatură și artă, în „Viața românească”, XXV, 1933, nr. 6-9, iunie-septembrie, p. 345-353.

¹⁷ Victor Eftimiu, Legenda lui Don Juan, în „Adevărul”, LI, 1937, nr. 16.534, din 22 decembrie.

¹⁸ G. Călinescu, Poezia lui G. Coșbuc, în „Jurnalul literar”, I, 1939, nr. 38, din 17 septembrie, p. 2.

¹⁹ Liviu Rusu, Eminescu und Lenau, în „Lenau - Forum”, II, 1970, Folge 3-4, S.24-36.

²⁰ Gr. Tănăsescu, „Die Sehnsucht” bei Eminescu und Lenau, în „Rumänische Rundschau”, XXIV, 1970, nr. 2, S. 68-72; Eminescu și Lenau, în „Tomis”, V, 1970, nr. 7, iulie, p. 6.

²¹ Henri Zalis, Analogii și armonii revelatoare, în „Săptămâna culturală a Capitalei”, 1977, nr. 364, din 25 noiembrie, p. 1.

²² Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Eminescu și romantismul german, București, Editura Eminescu, 1986, p. 219.

Vasile Pogor, un alt junimist marcant, partea întâi din **Faust** de Goethe. Pentru a caracteriza versurile pe care le scria, junimiștii l-au supranumit pe Skeletti „Umland al României“. Se foloseau astfel de numele unuia din poezii cercurii frecventat și de Lenau. Pe un asemenea teren favorabil, cultivat și de alte cercuri literare, formula „Lenau al României“, aplicată lui Eminescu, s-a răspândit fără dificultăți.

Într-un mod asemănător s-au petrecut lucrurile și pe teren german. Am precizat anterior că tocmai aici a apărut formula în discuție. Probabil că s-a bucurat de o primire favorabilă în cercurile interesate de literatura română, întrucât era comodă și propunea o comunicare rapidă. Acest fapt este admis de Georg Adam, în articolul **Mihai Eminescu, der „rumänische Lenau“** apărut la Stuttgart, în revista „Der Türmer“, în anul 1899²³. Un an mai târziu, același Georg Adam publică articolul **Mihail Eminescu**, tot la Stuttgart, în „Die neue Zeit“²⁴. La finele acestui articol, autorul susține că, privite mai atent, „aceste comparații ne apar cu totul superficiale.“ În ciuda unor asemenea rezerve fundamentale, venite din partea unor cunoscători autorizați, formula a continuat să circule. A pătruns și în publicațiile germane din Transilvania. Constantin Lacea afirmă în martie 1909, că o revistă săsească din Brașov a preluat-o fără discernământ²⁵. Probabil că este vorba despre revista „Die Karpaten“.

Un an mai târziu, Mite Kremnitz publică articolul **Der rumänische Lenau**, în „Preussische Jahrbücher“ (Bd. 139, 1910, Heft 31). Formula este întrebuințată de autoare doar ca o simplă etichetă, întrucât, în afara câtorva rânduri datorate unor automatisme culturale, articolul nu propune o adâncire a temei. Aceasta confirmă faptul că sintagma în discuție era „un clișeu răspândit în critica vremii“²⁶. Desigur, autorii prefetei, Horst Fassel și Sorin Chițanu, au în vedere, în primul rând, cercurile literare germane. Aici, formula va persista lungă vreme, ca, de altfel, și în cercurile literare românești. Unul dintre cei mai buni traducători germani ai lui Eminescu, Konrad Richter, admitea, în 1937, o anume „Gefühlseinwirkung von Seiten, auch der deutschen Romantik, namentlich Platens und Lenaus“ („înfrâurire în ce privește, pe alocuri, partea sentimentală, a romantismului german, mai ales a lui Platen și Lenau“²⁷). Prin articolele cuprinse în

„Lenau-Forum“, mai ales prin acela, deja citat, al lui Liviu Rusu, acceptarea paralelismului dintre cei doi poeți continuă și în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în spațiul istoriei literare germane.

O discuție aprofundată și dintr-o perspectivă modernă asupra aceluiași paralelism se produce

²³ Apud Eminescu în critica germană, selecție, traducere, note și bibliografie de Sorin Chițanu și Horst Fassel, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 274.

²⁴ Idem, p. 48.

²⁵ C. Lacea, op. cit., loc. cit., nr. 66, din 24 martie / 6 aprilie 1909, p. 2-3.

²⁶ Sorin Chițanu și Horst Fassel, Introducere la Eminescu în critica literară germană, ed. cit., p. 7.

²⁷ Konrad Richter, Eminescu, în Mihail Eminescu Gedichte, übersetzt von Konrad Richier, Jena und Leipzig, Verlag Gronau, 1937, S. VI.

abia în 1992 și corespunde atitudinii tranșante, deja amintite, manifestate și în spațiul românesc prin Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Este vorba de studiul **Lenau und Eminescu. Die Leistungsfähigkeit eines Vergleichs** de Horst Fassel²⁸. Autorul examinează stadiul la care au ajuns cercetările în domeniul biografiei, al istoriei literare comparate și al istoriei motivelor. Conchide că multe elemente, considerate relevante, au fost acceptate fără discernământ critic. Concluzia este aceea corectă și aderăm întru totul la cele afirmate de Horst Fassel, potrivit căruia „wird die Vergleichbarkeit des Gesamtschaffens von Eminescu und Lenau als relevante Voraussetzung einer weitgehenden Verbundheit der europäischen Nationalliteraturen eingestuft” („compararea operelor lui Eminescu și Lenau trebuie considerată ca o expresie relevantă a unității cuprinzătoare a literaturilor naționale europene“). Adeseori, subliniază Horst Fassel, raportul este considerat doar un punct de plecare pentru studierea lui Eminescu, un mijloc de a evidenția caracterul european al operei sale. Rezultatele au fost modeste, în toate cele trei domenii amintite mai sus. În continuarea studiului său, Horst Fassel oferă o serie de amendamente la concluziile la care s-a ajuns până acum, reușind să le pună sub semnul întrebării prin accentuarea numeroaselor lor puncte slabe. Propunerea pe care o face constă în aprecierea raporturilor dintre cei doi scriitori prin luarea în considerare a specificului epocii în care a creat fiecare.

În cele ce urmează, vom aborda paralela dintre Lenau și Eminescu din perspectiva totalității vieții și operei lor, a evoluției acestora, precum și a posibilelor puncte de contact, specifice și nespecifice. Înainte de toate, se impune o rediscutare a câtorva premise, precum răspunsul la întrebarea în ce măsură Eminescu a cunoscut nemijlocit opera lui Lenau. Firește, faptul că a tradus **Das dürre Blatt (Foaia veștedă)** și **Bitte (Stai deasupra-mi)** lămurește lucrurile, în cea mai mare parte. În afară de aceste două traduceri, nu există însă alte referiri directe. La două decenii după moartea poetului român, O. Pursch relatează că, în 1887, acesta i-a cerut părerea, pe când se afla la Botoșani, asupra deosebirilor dintre **Faust** al lui Marlowe, al lui Goethe și al lui Lenau²⁹. Student la Viena și la Berlin, Eminescu a transcris din numeroase reviste sute de pagini de critică literară, în care se analizau operele a numeroși scriitori, germani în primul rând. De curând, sursele acestor însemnări, pentru perioada 1870-1873, au fost identificate³⁰. Numele lui Lenau nu apare însă pe nici una din pagini. Cu toate acestea, există mărturii potrivit cărora Eminescu ar fi tradus acum din Lenau. Însă editorii eminescieni sunt de acord în unanimitate că ambele traduceri din Lenau datează din anii 1878-1879, când poetul se afla la București. Revenit în România în 1874, Eminescu devine membru al societății Junimea, din Iași. Cunoscători ai culturii și literaturii germane, membrii acesteia i-au consolidat, probabil, cunoștințele referitoare la Lenau. Nicolae Skeletti și Miron Pompiliu publică traduceri din

²⁸ Horst Fassel, *Lenau und Eminescu. Die Leistungsfähigkeit eines Vergleichs*, în Mihai Eminescu. Nationale Werte - Internationale Geltung, hrsg. von Ioan Constantinescu, München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1992, S. 57-66.

²⁹ O. Pursch, *Amintiri*, în „Ramuri”, IV, 1909, nr. 9, septembrie, p. 509.

³⁰ Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene*, voi. I-II, București, Editura Saeculum, 1999.

Lenau, unele apărute chiar în „Convorbiri literare“. S-a afirmat, pe bună dreptate, că Junimea a contribuit mult la răspândirea operei lui Lenau în România³¹. Pentru T. Maiorescu, poetul german a constituit un punct de referință în consolidarea preferințelor sale estetice, încă din perioada în care era elev la Viena: el îi comentează surorii sale, aflată la Brașov, **Schilflieder**: „O reprezentare minunată de plastică“ („bewunderungswert-malerische Darstellung“). Opinia și-o va păstra nealterată și în 1871³². Tot el, probabil, va traduce partea a cincea din **Schilflieder**, oferind-o, într-un celebru articol din 1867, ca model de interiorizare a unor elemente exterioare³³. În sfârșit, Lenau pătrunde tot mai mult în literatura română din ultimul sfert al secolului al XIX-lea, deși frecvența traducerilor nu este deosebit de ridicată³⁴.

Toate aceste fapte, precum și altele, pe care nu le mai amintim, pentru că altele sunt obiectivele lucrării noastre, conduc la concluzia că Eminescu s-a format în medii literare germane și românești în care numele lui Nikolaus Lenau era o valoare poetică frecvent invocată. De asemenea, poetul român i-a cunoscut în mod direct opera, așa cum reiese și din cele două traduceri. Mai mult încă, Eminescu a acordat o atenție cu totul deosebită traducerii poeziei **Das dürre Blatt**, cum atestă numeroasele prelucrări ale textului³⁵.

Interesul pe care Eminescu i l-a arătat lui Lenau se datorează preferinței poetului român pentru romantismul german, deseori subliniată de exegeți. Trebuie precizat însă că nu numai opera lui Lenau a intrat în atenția poetului român, ci și aceea a altor scriitori din așa-numita *Spät Romantik*, precum Em. Geibel. Ne situăm, așadar, într-un spațiu bine delimitat, prin prisma căruia Eminescu va percepe toate marile literaturi europene. Privind ansamblul operei eminesciene, se impune precizarea că, în cuprinsul acesteia, raportarea la opera lui Lenau reprezintă, totuși, un sector de dimensiuni reduse și, uneori, ne semnificative. Alăturarea celor doi scriitori a început prin reliefarea unui accident biografic. Plecându-se de la faptul că amândoi au murit într-un ospiciu, s-a conchis că se poate vorbi despre „frappierende Übereinstimmungen in ihren Schicksal“ („concordanțe frapante în destinele lor“)³⁶.

Pentru a demonstra adevărul sau neadevărul afirmației - prezentă în mai toate exegezele - este absolut necesar un excurs comparativ asupra biografiei celor doi scriitori. Pentru început, întrucât deseori s-a susținut că este vorba de un destin asemănător, să comparăm istoria celor două familii.

³¹ Sevilla Răducanu, Lonaus Dichtung in Rumänien, in Nikolaus Lenau, „Ich bin ein unstäter Mensch auf Erden“, hrsg. von Eduard Schneider und Ștefan Sienerth. München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1993, S. 185-186.

³² T. Maiorescu, Jurnal și Epistolar, ed. îngr. de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, vol. I, București, Editura Minerva, 1975, p. 518-519, vol. VII, p. 57.

³³ T. Maiorescu, Opere, ed. îngr. de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, vol. I, București, Editura Minerva, 1978, p. 64.

³⁴ Sevilla Răducanu, op. cit., loc. cit, S. 186.

³⁵ M. Eminescu, Opere, ed. îngr. de Perpessicius, vol. II, București, FRLA 1943, p. 141-146.

³⁶ Grigore Tănăsescu, „Die Sehnsucht“ bei Eminescu und Lenau, loc. cit, S. 68.

Familia lui Lenau s-a aflat în mod cu totul întâmplător la Csátád, unde nu avea nici un fel de rădăcini. Mama va repara foarte repede întâmplarea și, după moartea lui Franz Niembsch, soțul ei, părăsește Banatul. Nimic nu îl va lega așadar pe Nikolaus Lenau de locurile natale, chiar de un loc anume. Faptul este vizibil în imposibilitatea de a se stabili undeva pentru un timp mai îndelungat.

Nimic din toate acestea la Eminescu. Este adevărat că strămoșii săi nu sunt originari din Moldova, ci au venit aici din altă parte (Transilvania). Însă ei au devenit stabili în ținutul adoptiv. Familia în care s-a născut poetul are consecvență conservatoare, a rămas unită până la sfârșit și legată de pământul pe care îl stăpânea. Spre deosebire de Lenau, poetul român și-a format din tatăl său, în adolescență, un model comportamental voluntarist, pe care îl va completa ulterior cu modelul cetățenesc oferit de profesorul cernăuțean Aron Pumnul și, apoi, cu modelul intelectual oferit de T. Maiorescu. În spiritualitatea lui Lenau nu se găsește nimic din tradiționalismul profund al celei eminesciene, deosebirea fiind, aici, categorică. Unele posibile concordanțe pot fi presupuse pentru perioada adolescenței, tulbure și agitată în ambele cazuri. Dacă ne referim la studii, suntem în măsură să remarcăm o indisciplină cultivată constant de cei doi. Timp de mai bine de trei ani, între 1818 și 1821, Lenau a urmat, la Viena, cursuri de religie, filosofie, matematică, fizică, istorie; în anul următor, cursuri de drept maghiar; în 1822-1823, a audiat prelegeri de agricultură, în celălalt, din nou, de filosofie. În fine, între 1824 și 1826, a urmat cursuri de științe politice și de drept austriac.³⁷

La fel s-au petrecut lucrurile și cu Eminescu, nerăbdător să urmeze, fie la Viena, fie la Berlin, prelegeri de filosofie, drept, economie politică, limbi romanice, egiptologie, anatomie, medicină legală, fiziologie. Nici unul din cei doi poeți nu-și va finaliza studiile.

Privită însă într-un context mai larg, această asemănare se arată nespecifică, întrucât mulți alți scriitori au avut o tinerețe asemănătoare, cel puțin sub raportul neadaptării la rigorile studiului sistematic. Amintesc doar exemplele lui Gottfried Keller și Vasile Alecsandri, doi poeți apreciați de Eminescu.

Pentru a reliefa o presupusă coincidență a destinelor, a fost invocată și o așa-numită pasiune pentru călătorie. Or, și aici, opoziția este categorică, deoarece motivațiile sunt net diferite. Tânărul Lenau a moștenit o însemnată sumă de bani, din care o mare parte a fost pierdută în urma unor speculații bancare. De unde, ideea acoperirii prejudiciului prin stabilirea în țara tuturor posibilităților. În America, tânărul și neajutoratul aventurier este privit ca un străin ciudat („the crazy German” - îl numeau vecinii americani), care, de altfel, va și părăsi extrem de repede noul continent; neputându-se adapta specificului vieții nord-americe. Firește, în spatele voiajului se află o bună doză de utopie, Lenau arătându-se un fantast recidivist.

Călătoriile lui Eminescu prin regiuni locuite de români au o explicație diferită. Înainte de toate, el călătorește pentru a se conforma unui model cultural, acela al „poetului rătăcitor”, care ignoră

³⁷ Hugo Schmidt, Nikolaus Lenau, New York, Twayne Publishers Inc., 1971, S. 13.

adversitatea circumstanțelor. În al doilea rând, Eminescu voiajează pentru a adapta acest model la un altul, acela eroic și cetățenesc. În acest scop, călătoria lui însemna o învățare a contopirii cu etnia: adolescentul avea un caiet special, destinat unor însemnări cu caracter etnografic, lingvistic, istoric, referitoare la populația românească, mai ales din Transilvania.

Așadar, din nou o nepotrivire: un voiaj pragmatic în intenție, dar nerealizat, în cazul lui Lenau. În cazul lui Eminescu, un voiaj formativ și lipsit cu totul de pragmatism. Lenau a călătorit la vârsta de 30 de ani, iar Eminescu la vârsta de 16-17 ani.

Și experiența erotică este atât de diferită, încât puținele coincidențe care pot fi semnalate devin cu totul ne semnificative. Comună pare să fie o iubire puternică din tinerețe, la care, ulterior, s-a renunțat. Între 1823 și 1827, Lenau are o legătură neoficializată cu Berta Hauer, o tânără de condiție socială modestă. Se pare că cei doi au avut și un copil. A survenit însă o ruptură brutală, cu urmări profunde asupra lui Lenau. În ansamblu, legătura dintre cei doi mai are încă destule părți misterioase.

Nu mai puțin misterioasă rămâne și legătura dintre Eminescu și o presupusă țărăncă, numită Casandra lui Gheorghe Alupului. Între cei doi, cred unii biografi, exista o diferență serioasă, nu numai de condiție socială, dar și de vârstă, fata fiind cu peste cinci ani mai mare decât adolescentul de 14 ani. Moartea tinerei îl va afecta profund pe Eminescu. Puternica suferință cauzată de despărțirea brutală de iubită va fi transpusă de el în câteva poezii. Firește, nici versurile lui Lenau nu rămân fără ecou. Exegeții consideră că această ruptură l-a ajutat să-și afle un timbru poetic propriu, așa cum i s-a întâmplat și poetului român.

Dar de aici încep deosebirile. Foarte mari, ca și în alte circumstanțe. Lenau va converti experiența erotică nefastă într-o lirică predominant intimistă care, așa cum vom constata în alt capitol, este total opusă liricii eminesciene ocazionate de o experiență asemănătoare. Deosebirile dintre cei doi poeți continuă să se adâncească și în ceea ce privește modalitățile de raportare la feminitate. În principal, la Lenau, este vorba de o puternică încărcătură mistică. Trăsătura iese în evidență cu putere în timpul relației cu Sophie Löwenthal. Aceasta l-ar fi determinat să considere iubirea lor ca o parte a unei experiențe religioase și să substituie iubirii trușesti nerealizate iubirea față de Dumnezeu.

În cazul lui Eminescu, sentimentul erotic este determinat de un profund narcisism. Poetul se îndrăgostea totdeauna de femei inaccesibile fie prin statut social (dintr-o clasă socială ori inferioară, ori superioară), fie prin vârstă (mult mai mare), fie prin statut matrimonial (de regulă, căsătorite). Eforturile de cucerire se subsumau unui pur exercițiu narcisiac. De aici rezultă o altă deosebire fundamentală, privind, de această dată, modul de a se raporta la existență. Modul de a fi al lui Lenau se întemeiază pe un profund pesimism. Unul din criticii literari români a afirmat, în 1893, că Lenau ar fi fost dominat de „greața de a trăi”³⁸. Dintr-o astfel de trăsătură, Wolfgang Martens a putut deduce, în

³⁸ Raicu Ionescu-Rion, op. cit., p. 89.

1957, o urmă de pre-existențialism³⁹. S-a afirmat, de asemenea, că Lenau este un poet monocord, un poet doar al tristeții opresive, motiv pentru care nu poate fi considerat un poet universal⁴⁰.

Se află aici o capcană în care au căzut unii exegeți ai raporturilor dintre Eminescu și Lenau. S-a susținut că amândoi se aseamănă prin firea lor, ambii fiind pesimiști organici⁴¹. S-a ajuns chiar pe terenul nesigur al așa-numitului temperament: „In erster Linie fällt das ähnliche Temperament ins Auge” („În primul rând, cade sub ochi existența aceluiași temperament”) ⁴². Pornindu-se de la această premisă, nu a fost prea greu să se construiască o identitate de care însuși Eminescu ar fi fost conștient. Un dialog din 1887, purtat într-unui din rarele momente de luciditate, ar fi cuprins și celebrele cuvinte ale lui Lenau: „Der arme Niemsch ist sehr unglücklich” („Bietul Niemsch este foarte nefericit”), prin care poetul român s-ar fi autocaracterizat⁴³.

Însă deosebiriile dintre cei doi privind concepția de viață au început să fie afirmate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Alexandru Grama susținea că Lenau are un pesimism înălțător, iar Eminescu un pesimism trivial, de tip schopenhauerian⁴⁴. Mai mult: s-a susținut că apropierea dintre Leopardi, Lenau și Eminescu este neîntemeiată, întrucât cei trei au concepții total diferite despre viață⁴⁵. Deosebiriile fuseseră afirmate, cu energie, încă din 1890, de C. Dobrogeanu-Gherea: „caracterul prim și intim al poeziei lui Eminescu e naturalismul, un naturalism ca acela care s-a manifestat în Grecia antică; pe când caracterul prim și intim al poeziei lui Lenau e spiritualismul, romantismul, așa cum s-a manifestat în poezia din vârsta de mijloc. Mai mare deosebire cred că nu se poate”⁴⁶. Cu toată neclaritatea unor termeni, Gherea a intuit existența unei deosebiri fundamentale, întemeindu-se, în special, pe gândirea poetică eminesciană din ultima etapă a creației, aceea dintre 1877 și 1883.

Fără să țină seama de evoluția modului de raportare la lume a lui Eminescu, mulți exegeți au generalizat două momente izolate: pesimismul adolescentin și, apoi, înrăurirea temporară a lui Schopenhauer. Este unul din motivele care adâncesc deosebiriile dintre Lenau și Eminescu în ceea ce privește gradul de prezență a melancoliei și a disperării. Acestea apar, în viața celui dintâi, cu o frecvență ridicată, aproape dominante. Sentimentul de *Weltschmerz* e absent însă la Eminescu, atât sub raportul biografiei, cât și sub raportul operei. Nici în cele mai dificile momente din viața sa, poetul nu s-a simțit zdrobit de chinurile universului și nici nu s-a considerat un izolat. Chiar dacă a

³⁹ Hugo Schmidt, op. cit., p. 165.

⁴⁰ Idem, p. 33.

⁴¹ Ilarie Chendi, op. cit., vol. III, p. 347; C. Lacea, op. cit., loc. cit., nr. 71, din 2/15 aprilie, p. 1.

⁴² Grigore Tănăsescu, „Die Sehnsucht»...”, loc. cit., p. 68.

⁴³ O. Pursch, op. cit., loc. cit., p. 510.

⁴⁴ Al. Grama, op. cit., p. 63.

⁴⁵ Vasile Gherasim, Eminescu ca optimist, în „Convorbiri literare”, LIV, 1922, nr. 6-7, iunie-iulie. p. 485.

⁴⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, op. cit., vol. II, p. 65.

fost, uneori, refractar la sfaturile literare ale membrilor societății Junimea, Eminescu nu s-a rupt de aceasta, ci i-a respectat principiile. Chiar a contribuit, prin atitudinea sa, manifestată fie prin operă, fie prin scrisul gazetăresc, la consolidarea și la diversificarea acestora. Eminescu a avut, până în iunie 1883, o viață socială normală, fără manifestări de anxietate patologică.

În schimb, Nikolaus Lenau a fost realmente un solitar, iar legăturile sale cu poeții șvabi din Hainbund erau firave. Și nu din cauza celorlalți, care, totuși, au continuat să-l sprijine. De aici, se poate deduce existența unei impaciențe existențiale, a unei neliniști profunde care l-a împiedicat să își afle un loc cât de cât stabil. Peregrinările sale au fost numeroase și dureroase.

Din acest punct de vedere, Eminescu s-a dovedit mai stabil, nefiind un rătăcitor. În locurile importante în care s-a aflat pentru mai multă vreme, el era un factor coagulant, precum în cazul cercului studenților români din capitala austriacă, în cazul Junimii de la Iași și chiar al celei bucureștene. Mergând mai departe cu derularea deosebirilor, se constată o opoziție categorică între asociațiile literare frecventate de cei doi. Cercul poezilor șvabi avea puternice preocupări religioase, care l-au marcat și pe Lenau. Faptul este vizibil atât în biografia, cât și în opera lui. Sub îndrumarea teologului Hans Lassen Martensen, el revizuieste **Faust** și scrie **Savonarola**.

Cu totul alta a fost atitudinea lui Eminescu față de religie. El nu a manifestat niciodată o preocupare specială în această direcție. Nu se poate afirma despre el, ca despre Lenau, că a fost un „homo religiosus”. Iar societatea literară Junimea avea o puternică înclinare scientiștă, cu preferințe pentru criticismul lui Kant, pentru pozitivismul lui Aug. Comte și pentru evoluționismul englez. Dacă Lenau era atras de Spinoza, Eminescu era atras de Kant și de Schopenhauer.

Total diferită a fost și implicarea politică a celor doi scriitori. Lenau nu a avut o angajare politică declarată și nici nu s-a interesat în mod explicit de aplicațiile vreunei ideologii practice. Se pare că, după insuccesul din America, el a prins totuși o ușoară aversiune față de ceea ce considera a fi „himera” libertății și independenței. Una dintre poeziile rămase în manuscris se intitula **An die Ultraliberalen in Deutschland (Către ultraliberalii din Germania)**.

În schimb, M. Eminescu s-a implicat puternic în viața politică a României din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca un antiliberal convins. El respingea însăși ideea de liberalism, fiind, mai întâi, un adept, apoi un teoretician al junimismului, care, în ansamblu, era o doctrină cu numeroase elemente de tradiționalism. Deosebindu-se categoric de Lenau, el a scris sute de articole de politică militantă.

Dacă recapitulăm termenii de până acum ai biografiei comparate, constatăm existența unor deosebiri fundamentale, care nu îndreptățesc, nici pe departe, generalizarea foarte puținelor puncte comune. Printre acestea, a fost deseori invocat sfârșitul asemănător, cei doi murind într-un spital de boli psihice. Satisfacția unor comparațiști pozitivști a fost și mai mare când au descoperit că ambii au fost internați, un timp, la același ospiciu vienez din Ober-Döbling. Dar și aici se ivesc deosebirile. În

cazul lui Lenau, boala a început să se manifeste încă din 1831 și a progresat lent, o dată cu agravarea sifilisului, în forme specifice. În cazul lui Eminescu, boala nu a fost provocată de sifilis și a debutat brusc, fără nici un fel de simptome prealabile. Cu toate neajunsurile cauzate de boală, Lenau nu încetează să scrie (**Waldlieder, Don Juan**). După declanșarea bolii, în iunie 1883, Eminescu nu mai scrie nimic semnificativ, iar în rarele momente de luciditate poate doar să revizuiască texte mai vechi. Orice asemănare din punctul de vedere al bolii este deci cu totul nepotrivită, în afara cazului în care se are în vedere un criteriu de biografie romanțată.

Fără a fi neapărat specifică, celor doi le este comună implicarea biografiei în operă. „Leben als selbstgewählte Rolle, Dichtung als Abbild dieser ästhetisch homogenen Kunst - Wirklichkeit, Dichten als Entwurf einer in sich geschlossenen Welt, die auch biographisch glaubhaft vorgeführt werden soll: das ist bei Lenau in seinen Gedichten, seinen Versen und seinen Briefen insgesamt auf ein Ganzes hin angelegt” („Viața ca un rol liber ales, poezia ca imagine a acestui adevăr artistic omogen estetică, creația ca o schiță a lumii lăuntrice, care se înfățișează credibilă și din punct de vedere biografic⁴⁷).

Conștient că biografia lui spirituală și artistică este o autocreație, Eminescu nu va ezita să afirme suprapunerea dintre viață și operă:

„Cu gândiri și cu imagini
Înnegrit-am multe pagini.
Ș-ale cărții, ș-ale vieții,
Chiar din zorii tinereții
Neavând învăț și normă,
Fantazia fără formă
Rătăcit-a, vai, cu mersul:
Negru-i gândul, șchiop e viersul”
(Cu gândiri și cu imagini)

Dar și aici a fost aflată o deosebire: Eminescu nu-i refuză artei autonomia, chiar dacă este produsul existenței sale⁴⁸. Din acest punct de vedere, Lenau este mai tranșant, afirmând că poezia este însuși sinele său cel mai adânc⁴⁹.

Firi cu totul diferite, fără a fi totuși neapărat opuse, Lenau și Eminescu debutează la vârste deosebite. Fidel convingerii expuse anterior, Lenau nu se decide să intre în viața literară decât atunci când s-a convins că viața și poezia într-adevăr se confundă. Acest lucru s-a produs târziu, în 1828, când avea vârsta de 26 de ani. Primele poezii cu care s-a hotărât să iasă în lume au fost **Jugendträume**

⁴⁷ Horst Fassel, op. cit., loc. cit., S. 64.

⁴⁸ Idem, S. 64.

⁴⁹ Hugo Schmidt, op. cit., p. 33.

(Visuri tinerești) și Reiterlied (Cântecul călărețului).

Eminescu debutează în 1866, la vârsta de 16 ani, cu o poezie ocazionată de moartea unuia din profesorii de care se atașase: **La mormântul lui Aron Pumnul**. Va continua, în același an, cu câteva poezii având tematică specifică postpașoptismului românesc.

Este deosebită fundamental și atitudinea față de propria creație. Lenau a publicat mult în timpul vieții, încurajat de o popularitate crescândă. Primul volum, **Gedichte**, apare în 1832 și va fi reeditat de șapte ori în timpul vieții. Alt volum, **Neuere Gedichte**, apărut în 1838, va cunoaște încă patru reeditări. Puține versuri au rămas nepublicate, încât postumele (treizeci și unu de titluri) abia ocupă un volum.

Deși s-a gândit și el să-și strângă poeziile într-un volum, pe care plănuia să-l intituleze **Lumină de lună**, Eminescu a ezitat mereu, astfel încât, în timpul vieții, i-a apărut un singur volum, **Poezii** (1884). Dar și acesta a fost alcătuit nu de el, ci de Titu Maiorescu. În manuscris au rămas zeci de mii de versuri, a căror publicare masivă a început abia din 1902.

O privire asupra compartimentelor din care se compune opera celor doi scriitori scoate în evidență alte deosebiri. În opera lui Lenau intră: poezii (două volume antume și unul postum); poeme dramatice (**Faust, Savonarola, Die Albigenser, Don Juan**); un fragment de dramă (**Helena**); scrisori (circa 800); o recenzie.

În opera lui Eminescu, publicată în 16 volume în octavă, intră: poezii (5 volume); culegeri de folclor literar (un volum); proză (un volum); teatru (un volum); publicistică politică, traduceri, corespondență (opt volume). În comparație cu Lenau, Eminescu a scris un singur poem dramatic, **Andrei Mureșanu**, pe care l-a finisat parțial. A scris însă un roman, nuvele, o piesă (și a lucrat intens la alte câteva), cronici dramatice și literare, un impresionant număr de articole politice, precum și traduceri, fie literare, fie de teatrologie.

Pentru a putea realiza un bilanț cât de cât verosimil al raporturilor dintre Eminescu și Lenau, de o importanță mult mai mare decât analiza comparată a biografiilor se arată analiza comparată a operelor. În acest sens, cercetările s-au desfășurat într-un sens involutiv extrem de puternic. Dacă, spre exemplu, C. Dobrogeanu-Gherea sau C. Lacea erau prudenți în a stabili fie o înrâurire a lui Lenau asupra lui Eminescu, fie o înrudire strânsă, peste o jumătate de secol, N. Tcaciuc-Albu împinge atât de departe paralelismul tematic încât îl consideră pe Eminescu drept un discipol al lui Lenau.

El nu făcea altceva decât să degradeze un procedeu inițiat de Ilarie Chendi încă din 1896. Comparatismul tematic și-a demonstrat astfel, cu prisosință, inadecvarea față de specificul poetic. Protestele care au urmat, între care se remarcă acela al lui Perpessicius⁵⁰ ar fi trebuit fie să atenueze, fie să oprească definitiv astfel de procedee.

Nu s-a întâmplat însă astfel, așa încât articolele amintite ale lui Liviu Rusu, Grigore Tănăsescu

⁵⁰ Perpessicius, Note, în M. Eminescu, Opere vol. II, București, FRLA, 1943, p. 50.

sau Henri Zalis excelează prin reluarea lor exasperantă. Spre exemplu, Grigore Tănăsescu ajunge la concluzia că poezia **Floare albastră** a lui Eminescu a împrumutat doar titlul de la Novalis, iar conținutul din **An meine Rose (Către trandafirul meu)** de Lenau⁵¹.

Metoda este, firește, cu totul arbitrară și reacția nu a întârziat să se producă. Astfel, Horst Fassel consideră că o analiză comparată a operei celor doi scriitori trebuie să pornească de la alte premise: „Eine Einordnung in den Zusammenhang des Gesamtœuvres des jeweiligen Autors und die jeweilige Epoche kann anschliessend auf gesicherter Grundlage erfolgen”⁵².

Respectând un principiu asemănător, Zoe Dumitrescu- Bușulenga ajunge la o concluzie categorică: „Lenau rămâne, după părerea noastră, un minor care nu încheagă un univers de dimensiunile celui eminescian și cu atât mai puțin o *Weltanschauung* de înălțimea, cuprinderea și dificultatea de decodare a celei eminesciene⁵³.

Pe de altă parte, păstrând și concluziile autorilor invocați anterior, este necesară situarea raporturilor dintre cei doi poeți în ramele romantismului german și ale ecourilor lui profunde în spiritualitatea eminesciană. Întrucât direcțiile principale au fost deja preconizate în lucrările lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Horst Fassel, nu vom insista în această direcție, limitându-ne să invocăm concluziile celui de-al doilea referitoare la particularitățile pe care le-a avut așa-numita *Spät Romantik* în sud-estul Europei.

Aproape toți exegeții importanți ai operei eminesciene, între care și G. Călinescu, au remarcat faptul că „Eminescu are predilecție pentru poezii mai mărunți, uneori chiar anonimi, de unde putea să-și ia, nestingherit, idei pe care apoi să le topească cu desăvârșire în fraza lui personală⁵⁴”.

Altfel spus, importantă este ceea ce s-a numit „produktive Rezeption⁵⁵”.

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm modalitățile în care cei doi poeți abordează câteva motive romantice, spre a putea constata în ce măsură se mai justifică sau nu comparația.

Încă din 1891, Alexandru Grama a comparat poeziile An der Bahre der Geliebten (La catafalcul iubitei) și Mortua est!, considerându-l pe Eminescu un simplu pastişor al lui Lenau⁵⁶. Peste un an, în 1892, Wilhelm Rudow reia pe scurt alăturarea celor două texte⁵⁷.

Înainte de a le reanaliza, precizez faptul că, în romantism, motivul „iubita moartă” era de circulație curentă, iar lui Eminescu i-a fost mult mai apropiată poezia lui D. Bolintineanu **O fată tânără pe patul morții**, la care exegeții români trimit în mod obișnuit și din motive întemeiate.

⁵¹ Gr. Tănăsescu, Eminescu și Lenau, în „Tomis”, V, 1970, nr. 7, iulie, p. 6.

⁵² Horst Fassel, op. cit., loc. cit., S. 65 -66.

⁵³ Zoe Dumitrescu-Bușulenga, op. cit., p. 219.

⁵⁴ G. Călinescu, Opere, vol. XII, București, EPL, 1969, p. 327.

⁵⁵ Horst Fassel, op. cit., loc. cit., S. 61.

⁵⁶ Alexandru Grama, op. cit., p. 59 - 62.

⁵⁷ M. Eminescu în critica germană, ed. cit., p. 35.

Atât Lenau, cât și Eminescu și-au conceput poeziile sub forma unei adresări directe către iubita dispărută, ambele poezii fiind elegii de tip romantic. Eminescu a lucrat câțiva ani la această poezie, care are numeroase variante. Datarea lor coboară de la 1871, anul publicării, până spre 1865, adică într-o epocă în care autorul se afla într-un mediu literar favorabil lui Lenau, la Cernăuți și la Viena. Nici una din variante nu trimite însă la poezia lui Lenau. Dimpotrivă, deosebirile sunt atât de mari și de substanțiale, încât orice asemănare trebuie exclusă. Lenau folosește metrul safic:

„Blass und auf immer stumm, auf immer! liegst du

Hingestreckt, o Geliebte, auf der Bahre!

Deine Reize lockten den Tod, er kann, er

Hallt dich umarmet!”

(„Palidă și pentru totdeauna, pentru totdeauna, mută, tu zaci,

O, iubită, întinsă pe catafalc!

Farmecele tale ademenesc moartea, ea vine, ea

Te ține fără milă!”) (Tr. D.M.)

În rest, Lenau își reamintește o scenă petrecută cândva, pe malul unui pârau, în ale cărui valuri iubita părea că își zărește viitorul sumbru. Amintirea scenei de odinioară intensifică durerea prezentă:

„Glühende Tränen stürzen mir vom Auge,

Und sie pochen an deine kalte Stime“.

(„Lacrimi aprinse îmi țâșnesc din ochi

Și se sfărâmă de fruntea ta rece”) (Tr. D.M.)

Lenau se păstrează în limitele unui intimism strict personal, căruia versul adonic din finalul fiecărei strofe îi conferă un aer de solemnitate meditativă discretă.

Cu totul altfel și-a conceput Eminescu poezia. El folosește versul alexandrin și metrul amfibrahic, pentru a imprima o tonalitate majestuoasă:

„Făclie de veghe pe umezi morminte,

Un sunet de clopot în orele sfinte,

Un vis ce își moaie aripa-n amar,

Astfel ai trecut de al lumii otar”.

Adresarea către iubita dispărută ocazională pune la îndoială a legilor cosmosului, căci erosul eminescian din etapa studenției este sinonim cu vitalitatea. De la elegie se trece la meditație.

„La ce?... oare totul nu e nebunie?

Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?

Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor

Trăit-ai anume ca astfel să mori?

De e sens într-asta, e-ntors și ateu,

Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu”.

Spațiul poetic este opulent, spre deosebire de acela din poezia lui Lenau, care este relativ auster și ușor clasicizant. Eminescu este tentat și de posibilitățile barocului la care, după acest prim experiment, va renunța, în parte:

„Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină,
Când norii cei negri par sombre palate
De luna regină pe rând vizitate”.

Fără îndoială, meditativ este și Lenau, precum în poezia **An die Hoffnung (Către speranță)**, pe care ne propunem să o comparăm cu **Speranța** lui Eminescu. O trăsătură comună este convenționalismul amândurora, rezultat din atitudinea de „puer senex” pe care o adoptă cei doi tineri poeți. Poeziile au fost concepute ca o privire de ansamblu asupra posibilităților oferite de acest element aleatoriu al existenței. Numai că aici asemănările se opresc și încep deosebirile, provocate de perspective complet diferite. Lenau își anunță de pe acum viitoarele preferințe thanatice. Strofa finală este sumbră și sceptică:

„All dein Wort ist Windes fächeln;
Hoffnung! dann nur trau'ich dir,
Weisest du mit Trostes lächeln
Mir des Todes Nachtrevier.”
(„Fiecare cuvânt al tău e o pală de vânt;
Speranță! Doar atunci te voi crede,
Când vei ști, cu lacrimi de consolare,
Să-mi dai partea de noapte a morții”) (Tr. D.M.)

În schimb, Eminescu mizează pe un optimism discret, care se bazează mai curând pe elanul civic specific acestei perioade de început:

„Cum mângâie dulce, alină ușor,
Speranța pe toți muritorii!
Tristețe, durere și lacrimi, amor,
Azilul își află în sânu-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii”

În concluzie, cele două poezii seamănă doar prin caracterul lor experimental, fiecare anunțând evoluția a două lumi poetice diferite.

S-a afirmat⁵⁸ că **Junii corupți**, de M. Eminescu, ar fi fost influențată de poezia **Die Frivolen** a lui Lenau. Putem lărgi comparația și să includem și o altă poezie de Lenau, anume **Die Zweifler**

⁵⁸ N. Tcaciuc-Albu, op. cit., loc. cit., p. 1343.

(**Scepticii**), precum și poezia **Epigonii** a lui Eminescu. Se constată, de la bun început, că Lenau dezbate o problemă caracteristică Lui, aceea a efemerității ființei umane, devenită măsură a existenței din care această ființă face parte:

„Vergänglichkeit! wie rauschen deine Wellen Dahin durchs Lebenslabyrinth so laut!”
(„Efemeritate! cum vuiesc talazurile tale Atât de tare, acolo, în labirintul vieții”) (Tr. D.M.)

Va fi preocupat și Eminescu de caracterul efemer al existenței, în marele poem **Memento mori**. Dar aici viziunea este extinsă la scară cosmică, dimensiune proprie poetului român și care se va amplifica în poemele ulterioare, până la **Luceafărul**.

În primele poezii, Eminescu crede că moartea este un fenomen care îi are în vedere doar pe alții: „Amintește-ți că vei muri!” îi previne el. Cu timpul, va admite și posibilitatea propriei dispariții, concepută ca un fenomen solemn și care nu provoacă nici un fel de neliniște, ci doar o acceptare stoică.

În câteva rânduri, asociază și Eminescu acvaticul cu thanaticul, precum Lenau. La acesta din urmă s-a observat preferința pentru curgerea agitată, turbulentă, care să confirme agitația interioară. O asemenea particularitate apare cu intensitate egală în întreaga poezie a lui Lenau, putând fi remarcată și în ultimele lui versuri, precum **Blick in der Strom (Privire în pârâu)**:

„Blick unerwandt hinab zum Fluss,
Bis deine Tränen fallen,
Und sich durch ihren warmen Guss
Die Flut hinunterwallen”
(„Te uită drept în jos la râu,
Pân-te apucă plânsul,
Și vezi, prin negura lui, greu
Puhoi, fierbând și dânsul”)⁵⁹

În poezia lui Eminescu, acvaticul și thanaticul nu se asociază niciodată în maniera directă a lui Lenau. De la început, poetul român preferă întinderea marină, chiar oceanul, pentru a marca, printr-un ciclu întreg, din 1869, o meditație care va deveni, treptat, gravă și ceremonioasă, **precum în sonetul Veneția, în Luceafărul și chiar în Mai am un sigur dor**:

„Mai am un singur dor:
În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
La marginea mării.
Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,

⁵⁹ Tr. Ion Pilat, în Nikolaus Lenau, Stimme des Windes. Glasul vântului, antologie de Sevilla Răducanu, Timișoara, Facla, 1975, p. 245.